

ФОЛЬКЛОРИСТИКА СУМЩИНИ

-
- ✖ Курс призначений для студентів 2 курсу
ОПП Середня освіта (Українська мова і
література)
 - ✖ 4 кредити – 120 год (20 год лекцій, 26 год
практичних)

- ✘ **Мета** – залучити студентів-філологів до української народної культури Сумщини, до витоків кращих народних традицій, до ідеалів української ментальності й духовності; формувати почуття національної свідомості, любові до рідного краю; формувати навички пошукової, дослідницької роботи; розвивати творчі можливості, здібності кожного студента; повніше розкрити етнічну специфіку традиційно-побутової культури українців: підвищувати загальний духовний рівень студентів; систематично й послідовно поглиблювати знання з фольклору Слобожанщини.
- ✘ **Завдання:**
- ✘ дати студентам знання про сутність, роль і значення української народної творчості Сумщини, її зв'язок із творчістю інших народів; ознайомити із основними класифікаційними одиницями фольклору – види, підвиди жанри, їх сутнісними особливостями та зв'язками; навчити знаходити побутування поетичного, прозового, драматичного фольклору в наш час; прищеплювати студентам навички аналізу творів усіх жанрів народної поезії; показати форми використання фольклору українськими письменниками, місце української народної творчості в розвитку суспільства; розширити й поглибити знання студентів про шляхи розвитку української фольклористики: простежити сучасні тенденції розвитку фольклору на Слобожанщині; розвивати у студентів уміння збирати й записувати фольклорні твори.

✕ У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

✕ **знати:**

- ✕ історію розвитку української фольклористики;
- ✕ творчість видатних фольклористів Сумщини;
- ✕ українські народнопоетичні твори Сумщини;
- ✕ жанри фольклору;
- ✕ напам'ять кращі зразки народної поезії;
- ✕ традиції рідного народу, відбиті у фольклорі.

✕

✕

✕ **вміти:**

- ✕ осмислювати особливості народнопоетичної творчості Сумщини як специфічної галузі народного мистецтва;
- ✕ орієнтуватися в основних закономірностях розвитку сумського фольклору та фольклористики; аналізувати художні твори у єдності змісту й форми, з позицій сучасності.

✕

✖ Програма навчальної дисципліни

- ✖ Розділ 1. Історія та теорія розвитку фольклору Сумщини
- ✖ Вступне заняття. Народна творчість Сумщини як мистецтво слова.
- ✖ Особливості розвитку українського фольклору та фольклористики.
- ✖ Місце фольклору Сумщини в системі професійної парадигми вчителя української мови і літератури.
- ✖
- ✖ Розділ 2. Жанрово-тематичне багатство фольклору Сумщини.
- ✖ Обрядова творчість Сумщини.
- ✖ Народна драма Сумщини як основа української драматургії.
- ✖ Героїчний епос Сумщини.
- ✖ Балади.
- ✖ Пісенна творчість Сумщини.
- ✖ Українська казкова проза Сумщини.
- ✖ Історична проза сумського краю.
- ✖ Народна пареміографія Сумщини.
- ✖ Дитячий фольклор Сумщини.
- ✖ Фольклор Сумщини на сучасному етапі
- ✖ Фольклорне краєзнавство.
- ✖ Вивчення фольклору та фольклористики Сумщини в школі.

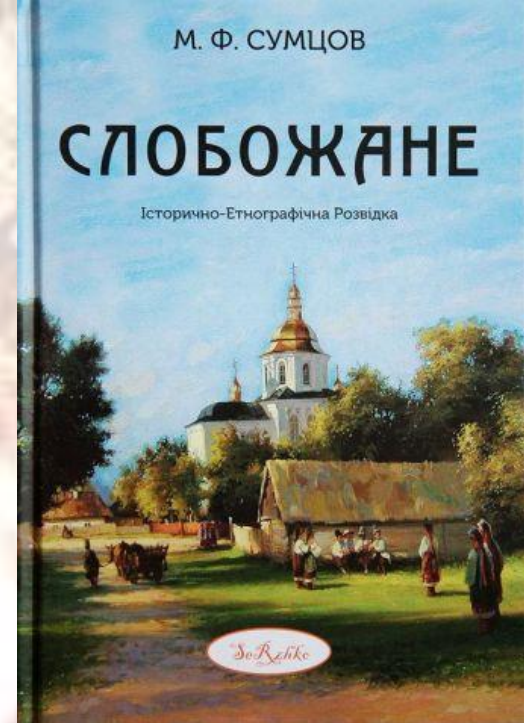
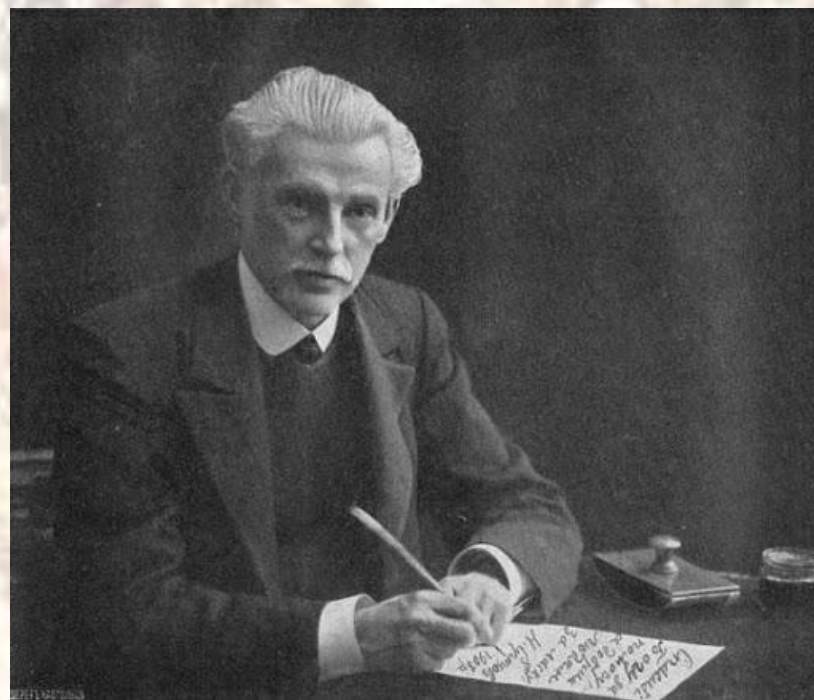
✖

Фольклорні матеріали, що зібрані на території нинішньої Сумщини, були цінним внеском у загальнонаціональну скарбницю. Внесок у розвиток української народознавчої науки зробили дослідники Сумщини. Від перших публікацій фольклорних зразків із теренів Сумської області у збірках Максимовича, Метлинського, Куліша розпочинається становлення думки в нашому регіоні. З Сумщиною пов'язане створення найвизначнішої пам'ятки Київської Русі – «Слова о полку Ігоревім». Саме тут народились видатні вчені та письменники, такі як Куліш, Потебня, Грінченко, Олесь, Хвильовий, Антоненко – Давидович, та ін. Саме з цим регіоном пов'язані епізоди життя Шевченка і Лесі Українки. Вони не тільки надихались народними скарбами, а й збагатили своєю творчістю фольклор.

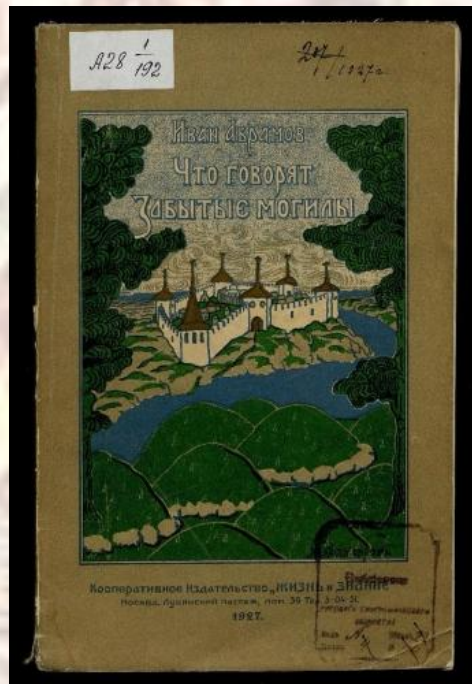
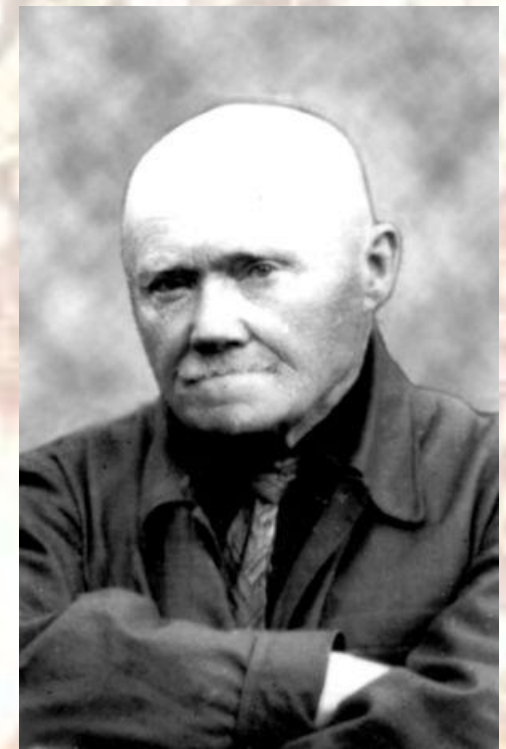
Багато вчених займались записами на Сумщині. В. Дубравін видав збірки «Пісні однієї родини» та «Пісні Сумщини», що стали настільною книгою усіх, хто цікавиться фольклором Сумщини. Серед багатогранних наукових зацікавлень видатного Сумцова знайшлося місце і вивчення народної культури Сумщини. Особливе місце в історії займав наш земляк, видатний вчений О. Потебня. Його заслуга полягає в тому, що він не тільки зібрав велику кількість пісень із Сумщини, а й досліджував їх образність та символіку. У 20 столітті справу збирання фольклору продовжили Гнідич, Квітка, Нудьга, Дубравін. Слід відзначити що в часи більшовицького режиму значна частина фольклорних жанрів потрапила в розряд «забобонів та пережитків» на зміну яких повинні були прийти нові обряди, свята, традиції.

Значні заслуги в організації етнографічних досліджень на Сумщині та в їх публікації належать *М. Сумцову*. Про громадянську позицію професора Сумцова свідчить такий факт. У жовтні 1906 р. вчений зробив публічну заяву на факультеті університету про перехід на викладання лекцій українською мовою і став першим в Україні, хто наважився на таке. Ця лекція стала справжнім святом. Від імені українського студентства була виголошена промова, де її назвали відкриттям „*нової ери*” в житті харківського наукового осередку

Велика заслуга в історії дослідження народної культури Глухівщини належить *Івану Спиридоновичу Абрамову*, уродженцю містечка Вороніж Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині – Шосткинський р-н). Вже неодноразово можна було переконатися, яка багата глухівська земля: фольклорні матеріали тут збирали І.Кульчинський, А.Метлинський, П.Куліш, П.Литвинова-Бартош, О.Малинка. Пісні, які записав у Воронежі збирач фольклору І.Антоненко, увійшли до II т. „Колядок і щедрівок” В.Гнатюка.

На місцевому воронізькому матеріалі створив свої праці І.Абрамов. Фольклорно-етнографічну групу його спадщини складають такі праці: „Черниговские малороссы. Быт и песни населения Глуховского уезда Черниговской губернии”, „Под родным солнцем”, „Познание местного края”, „Про колядки та щедрівки в Чернігівській губернії” та ін. Займався І.Абрамов і археологією. Про це свідчить його книга „Что говорят забытые могилы”.

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ О. ПОТЕБНІ

О. Потебня розглядав питання історії української мови та української діалектології у зв'язку з відповідними аспектами російської мови. Обидві мови вчений вважав нащадками імовірної, однієї, спільної в минулому (давньоруської) мови-предка, які розділилися набагато раніше 12

Філолог Потебня розробив наукове підґрунтя східнослов'янської діалектології як самостійної дисципліни. У працях цієї проблематики він уперше в слов'янській філології систематизував ознаки української мови, за якими вона відрізняється від інших слов'янських мов. Охарактеризував межі поширення її найважливіших діалектичних звукових явищ. З погляду історії розвитку української мови особливе значення мають відкриття т. з. нового ятя та обґрунтування дифтонгічного переходу давньоруських о, е в і у новозакритих складах. Учений постійно цікавився питаннями народності і мови, взаємовідношення націй і мов, народності й особи, дво- і багатомовності, майбутньою долею націй і мов («Думка і мова» (1862), «Мова і народність» (1895 рік), «Про націоналізм» (1905 рік), «Лист до Єлени Штейн» (1927 рік), «Загальна літературна мова і місцеві наріччя» (1962 рік).

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛИ МАРКЕВИЧА

Долучився Микола Маркевич до укладання українського словника, куди увійшло 45 тисяч слів, прислів'я, приказки, казки, пісні, старовинні універсали, листи, літописи, історичні акти. Був відомим колекціонером старовинних історичних документів. Створив у Турівці історичний архів із рідкісними стародруками, історичними манускриптами, гетьманськими універсалами, листами видатних діячів України й Росії, етнографічними конспектами, де домінувала частка оригіналів, що сягала кінця XVI століття. Його провінційний архів налічував 12 тисяч рукописів українською, турецькою, татарською, польською, російською, французькою, німецькою, латинською, грецькою, грузинською, вірменською мовами. Майже половину з них він устиг класифікувати, системно описати і ввести до каталогу.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЖУРНАЛУ «ОСНОВА». П. КУЛІШ ЯК ФОЛЬКЛОРИСТ І ЕТНОГРАФ

«Основа» — науково-літературний щомісячний журнал. Перший український суспільно-політичний і літературно-мистецький журнал в Російській імперії. Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона назвав журнал «найпомітнішим проявом українофільства» у XIX столітті на території Російської імперії.

«Основа» обстоювала право української нації на вільний і всебічний розвиток. У часописі друкувалися твори художньої літератури, праці з історії, бібліографії, документи, спогади, літературна критика і публіцистика, рецензії, подорожні нотатки тощо. «Основа», як перший український суспільно-політичний та науково-літературний журнал, мав великий вплив на культурно-літературний процес і сприяв зростанню національної свідомості та національно-визвольного руху в Україні.

Саме П. Куліш став найпалкішим пропагандистом доцільності домагатися дозволу видання українського часопису. 1857 р. П. Куліш просив на те грошей у Григорія Галагана, а згодом і у Василя Тарновського. Куліш вів бібліографічний відділ, був головним критиком журналу, попри це писав публіцистичні статті. Один з видатних публіцистичних творів П. Куліша є «Листи з Хутора». 5 листів що зображували філософію хуторянства.

Великою заслугою «Основи» (і особисто П. Куліша) було вдосконалення українського правопису, основні норми якого запанували в українській писемності (так звана «кулішівка»).

Пантелеймон Олександрович Куліш — український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, редактор, видавець, філософ історії. Активно сприяв розвитку української літературної мови, науки, філософії, історії.

Автор першої фонетичної абетки для української мови, яка лежить в основі сучасного українського правопису та мовлення.

Іван Франко називав Куліша «перворядною зіркою» в українському письменстві, «одним із корифеїв нашої літератури». Відомий найбільше як перекладач Біблії та як автор першого українського історичного роману «Чорна рада». Писав українською та російською мовами.

Особливої ваги набувають фольклорні записи давніших часів, коли українська народна культура відзначалась яскравістю, повнотою і багатством. Здійснений нами далеко не повний перелік здобутків на ниві місцевої фольклористики дає привід заперечувати спроби деяких науковців виносити північну Слобожанщину на маргіналії вітчизняного народознавчого руху. Праці М.Маркевича, П.Литвинової-Бартош, О.Потебні, М.Сумцова, Б.Грінченка, І.Абрамова, П.Гнідича, В.Дубравіна та багатьох інших дослідників фольклору цього регіону мають велике значення для розвитку української фольклористики і повинні бути осмислені з точки зору розвитку регіональної північно-слобідської фольклористичної школи. Саме з вивчення малого починається осмислення великого. Видатний слобожанин Микола Маркевич писав: *“Вітчизна вище за батьківщину; вона лише частина її; але для чиеї душі нема батьківщини, для того нема й вітчизни”*.

СВОЄРІДНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ ТА ГЕРОІВ У ПЕРЕКАЗАХ СУМЩИНИ

Переказ про сумську розбійницю і замурування її в стіні церкви демонструє приклад виразної контамінації кількох різночасових історичних і міфологічних мотивів, які несуть у собі ще й соціальне, родинне та шлюбно-сімейне забарвлення. Цей переказ разом із оповіддю про три сумки давно став своєрідною візитівкою Сум, як і пам'ятки матеріальної культури – храми, пам'ятники, альтанка.

ЛЕГЕНДИ СУМЩИНИ

Сумщина - колыска цивілізації

Вважається, що Суми були засновані групою козаків під проводом Герасима Кондратьєва в місці злиття річки Суми та Псла. У середині XVII ст. Приблизно в той же час і схожим чином засновані Лебедин, Охтирка, Тростянець та деякі інші поселення на цій території. Легенду про трьох сумках, знайдених на березі річки, знають всі. Річка до цього начебто текла собі і ніяк не називалася. А з-за сумок її нарекли Торбою... Красиво, тому що зрозуміло і, головне, правдоподібно. Ось так просто виростили три сумки на березі, а потім і на гербі міста!

РОДИННО-ОБРЯДОВА ПОЕЗІЯ СУМЩИНИ ЯК ВІДТВОРЕННЯ ВАЖЛИВИХ ПОБУТОВИХ ПОДІЙ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ

-

-

- Y

Польові дослідження фольклору - невід'ємна складова вчителя-словесника

